

Glej jih, odhajajoče

Reprezentacije homoseksualnosti

v javnem prostoru v Sloveniji

Različne reprezentacije in interpretacije homoseksualnosti so se v javnem, medijskem prostoru Slovenije v sodobnosti utrdile kot teme stalnice. Če sta bili obravnava ali vsaj omemba homoseksualnosti še pred drugo svetovno vojno neizmerno redki,¹ se zgoščevali proti sedemdesetim,² pa sta z osemdesetimi, z nastankom gejevskega in lezbičnega gibanja in ob njegovih kulturnih in političnih zahtevah, naravnost eksplodirali.³ Medijska vidnost gejev in lezbijk se po petnajstih letih kaže kot nepovraten proces, ki pa ni prinesel hkrati že tudi konca stigmatizacije homoseksualnosti. Nasprotno, zdi se, da se je predvsem v devetdesetih homofobija preselila iz samega tabuiziranja homoseksualnosti k posebnim načinom njenega reprezentiranja.

V devetdesetih so nastali pogoji za večjo pripravljenost medijev, s tem pa tudi javnosti, za tematiziranja homoseksualnosti. Če so bila osemdeseta obeležena predvsem z argumenti aktivistov in aktivist gejevskega, lezbičnega ter civilnodružbenega gibanja, kar je vzpostavljalo jasno oblikovano javno podobo o različnih vidikih homoseksualnosti, pa je liberalizacija medijskega prostora razpršila predhodno strnjen diskurz v mnoge reprezentacijske prakse, ki so omogočale različne poglede na homoseksualnost. Vidnost gejev in lezbijk v devetdesetih torej ni bila večja le zato, ker so dogodke – tako kot v osemdesetih – preskrbovale gejevske in lezbične organizacije (konference, filmski festivali, klubsko dogajanje, publikacije idr.);⁴ nasprotno, nadzor nad kontekstom predstavljanja tematik, povezanih z geji in lezbijkami, so skorajda povsem izgubile.

¹ Knjižne izdaje v slovenskem jeziku bi lahko tako rekoč prešteli na prste ene roke: naj navedem vsaj nekaj precej bistvenih in ilustrativnih za tisti čas:

“Homoseksualnost” (samozaložba 1926) avtorja Ivana Podlesnika (Vindexa), “Sapfina erotika” (Klasični seminar 1933) Frana Bradača, prevod dela “Spol in značaj” (Modra ptica, 1936) Otta Weiningerja ter “Protinaravna čud” (Argo 1937) Vana Oertringena.

² Sedemdeseta so se začela s “Spomini kurtizane – Fanny Hill” Johna Clelanda in se nadaljevala z izdajami temeljnih prevodov, kot so denimo “Orlando” Virginie Woolf (MK 1974), Sapfina lirika (MK 1971), “Smrt v Benetkah” Thomasa Manna idr.,

revija *Problemi* pa je v letniku 1971/72 objavila "pogovor s homoseksualcem". Več o domačih avtorjih glej v prispevku Braneta Mozetiča.

³ Razlika je bila očitna predvsem v prisotnosti tematike homoseksualnosti v množičnih medijih; poleg rednih prispevkov v *Tribuni*, *Mladini*, *Teleksu* in tudi v dnevnem časopisju se pojavijo specializirane gejevske in lezbične publikacije, *Gayzine* in *Lesbozine*.

⁴ Glej zbornik "Urbana plemena – Subkulture v Sloveniji v devetdesetih" (ur. P. Stankovič, G. Tomc, M. Velikonja), ŠOU, Ljubljana 1999.

⁵ Edward Alwood, "Straight News", Columbia University Press 1996.

⁶ Mistifikacija seksualnosti kot biološkega dejstva – ne kot procesa na podlagi kulturnih identifikacij, torej kulturne dimenzije – je očitna predvsem pri obravnavi transvestije in transseksualnosti, naravnost komična pa pri ugotavljanju razlogov za seksualne želje denimo gejev, ki seksajo z lezbijkami, ali transseksualcev iz ženskega v moški spol, ki se definirajo kot lezbijke, ipd. Priporočljivo branje: Kate Bornstein, "Spolni izobčenci – o moških, ženskah in nas ostalih", Škuc, Ljubljana 1999; Leslie Feinberg, "Nedotakljive", Škuc, Ljubljana 2000; Teresa de Lauretis, "Film in vidno", Škuc, Ljubljana 1998.

⁷ Mateja Hrastar, "Moški kos mesa", *Mladina*, 31. 7. 2000.

Odnos do homoseksualnosti se tako večinoma oblikuje iz reprezentacijskih praks, ki jih javnosti ponujajo mediji, državne institucije, centri s širokim dostopom do javnega prostora. Resda je pozornost bolj kot kadarkoli usmerjena k opozarjanju na diskriminacijo gejev in lezbijk, prispevki, ki vključujejo geje in lezbijke v življenje družbe,⁵ so pogosti, prav tako pogosti pa so tisti, v katerih je homofobija implicitna ali eksplicitna perspektiva. Izključevanje temelji na diskurzu o razliki, ki se odmika ter odklanja od norme; osnovo temeljite homofobije tako dandanes predstavljata ponovna fascinacija s kategorijo "spola" ter konsenz o "komplementarnosti". Aksioma norme sta obstoj dveh spolov, moškega in ženskega (biološki aksiom), ter njuna skladnost (socialni aksiom, izpeljan iz biološkega). Tovrstna dikcija se podaljšuje na vsa področja: tako sta tudi seksualnost ali seksualna želja dojeti kot linearni posledici komplementarnosti spolov, ne pa kompleksnih kulturnih procesov.⁶

Mit o komplementarnosti spolov ponujajo najbolj referenčni mediji, novinarke in novinarji, kolumnisti in kolumnistke, ki nosijo težo osrednjih časopisnih rubrik. "Delovno okolje si moramo s čim popestriti," meni Mateja Hrastar, *Mladinina* kulturna urednica. "In najbolj banalen način je, da steno nad mizo lepšajo fotografije. Nekateri imajo mačke, družinske slike, sanjske pokrajine, moški imajo prsate bejbe, ženske moške. Filmske igralce, tako kot najstnice, ki imajo na zvezkih nalepljene fotografije Leonarda ali Brandona. Ali pa tudi seksi mačote, anonimne ali znane. Slečene, erotične, vlažne ..." ⁷ Samoumevnost kulturne skladnosti, ki jo dokazuje biološka razlika, ima pogosto "strokovno" podlago: v intervjuju dr. Arturja Šterna, kolumnista revije *Ona*, psihologinja Yayah Khisbiyah pravi: "Spola sta torej komplementarna tudi v spoznavnem smislu, ne le v standardnem biološkem in emocionalnem, ki so jima dotlej priznavali tako rekoč edini pomen."⁸

Mit o razlikah med spoloma je osnova heterocentrizma⁹ in homofobije. Čeprav postaja nevtraliziranje "spolov" že kriterij zakonodaj,¹⁰ diskurz o "moškosti" in "ženskosti" pa se v mnogih kulturnih okoljih že preveša v subverzivno parodiranje, pa ju pričujoča zbirka "šal" o spolih, predvsem pa o homoseksualnosti, sestavljena iz primerov medijskega poročanja in institucionalnega ravnanja, ne spodbija, temveč utrjuje.

Odklon od norme, ki ga uteleša homoseksualnost, je najpogosteje obravnavan lahkotno in komično, privzame pa tudi sence dogmatičnih postavitev, kriminalizacije, linča, zahtev po odpovedi upravičenosti v javnem prostoru na različnih ravneh. Pod okriljem samoumevnosti razlik, v senci privlačnih, prijetnih in žgečkljivih komplementarnosti med moškimi in ženskami – ne glede, na kakšen lahkoten, "znanstven" ali aksiomatičen način se prikazujejo – bdi železno prepričanje o monstroznosti gejev, lezbijk, transvestitov,

transseksualcev in transseksualk ter distanca do njih. Četudi avtor ali avtorica ne želita promovirati homofobije, pa je proizvodnja nestrpnosti in distance do homoseksualnosti, ki jo takšna dikcija vsebuje, nesporna in dolgoročna: anketa, ki jo je ljubljanski ŠOU izvajal na dveh osnovnih šolah o odnosu do istospolnega starševstva,¹¹ je pokazala, da učenci in učenke kar 47 odstotkov informacij o istospolni usmerjenosti dobijo iz medijev, 16 odstotkov v šoli, 11 odstotkov v družini. Okrog 43 odstotkov anketiranih je menilo, da bi (sošolčevu ali lastno) *“življenje s starši istega spola bilo bolj nenavadno, slabše ali kakorkoli neobičajno, izven družbenih norm”*. Raziskava *“Vzgoja za zdrav način življenja”*, ki jo je leta 1999 opravil Center za ženske študije Pedagoškega inštituta, je pokazala, da anketiranci in anketiranke, v povprečju stare okrog 14 let, dobijo največ informacij o homoseksualnosti iz revij *Smrklja*, *PIL*, iz televizijskih filmov, knjige *“Nerodna leta”*, iz revije *Playboy*, serij *Oprah Show* ter *Melrose Place*, iz *Vročega Kaja* ter učbenika biologije za sedmi razred OŠ.¹² Raziskava Slovensko javno mnenje je v letu 1999 naštel 44 odstotkov državljanov in državljanek, ki *“ne bi želeli za soseda homoseksualca”*.

Pričujoč prispevek je poskus ilustriranja obravnave homoseksualnosti skozi posamezne primere medijskega upodabljanja. Večina primerov sega v leto 2000, atmosfera, ki veje iz njih, ter njihova gostota pa gotovo kažeta, da se intenzivnost homofobičnega diskurza, obstoječega sicer že v prejšnjih letih, krepi. Prav tako je mogoče ugotoviti, da so uredniške politike do vprašanja homoseksualnosti skorajda enotne v tem, da konsistentne uredniške politike ni. Dogovora o tem, kako oblikovati odnos do “geja” ali “lezbijke”, v medijskem prostoru ni.¹³ Očitno je namreč, da se v istem mediju, pogosto celo v isti rubriki, poleg različnih nians diskvalifikacije homoseksualnosti pojavljajo tudi prispevki, katerih kriterij novinarskega pogleda je vključevalna družba. Zato lahko bolj kot o homofobičnih medijih govorimo o homofobičnih avtorjih ali avtoricah, novinarjih in novinarkah. Takšna ugotovitev pa kljub temu ne rehabilitira posameznih uredništev ali medijev, saj dopuščanje naključnosti do vprašanja homoseksualnosti spodbuja in ustvarja manko javnega konsenza o odnosu do gejev, lezbijk in homoseksualnosti. Manko javnega konsenza na tem področju pa v sodobnem momentu, kjer je spolna usmerjenost ena temeljnih političnih agend, odpira vprašanja tudi o pomanjkanju konsenza o samem značaju politike, torej o prioritetni sferi, znotraj katere poteka urejanje življenja skupnosti.

Kdo sploh so homoseksualci in lezbijke ...

Rene, organizator programa v gejevskem klubu Tiffany, se je pripeljal, odprl vrata avtomobila in proti nam, majhni družbi, ki smo

⁸ Artur Štern, *“Pameten možki si ne nakoplje na vrat mnogoženstva – intervju z Yayah Khisbiyah”*, *Ona*, 12. 9. 2000.

⁹ Monique Wittig, *“Eseji”*, Škuc, Ljubljana 2000.

¹⁰ Urad za žensko politiko RS je leta 1995/1996 predlagal, naj se zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih spremeni tako, da bi definiral *“zakonsko zvezo (kot) z zakonom urejeno življenjsko skupnost dveh oseb”*, za razliko od veljavnega, ki opredeljuje *“zakonsko zvezo kot z zakonom urejeno življenjsko skupnost moža in žene”*. Predlog UŽP ni bil sprejet, namesto njega pa je matično ministrstvo (MZDDSZ) kot osnovo za legaliziranje istospolnih skupnosti sprejelo predlog zakona o registraciji skupnosti istospolnih partnerjev, ki ga je sestavil Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo pri Pravni fakulteti v Mariboru in ki izhaja iz načela o komplementarnosti spolov.

¹¹ Anketo je izvajal ŠOU v Ljubljani, Resor za socialo, znotraj projekta *“Socialna zavest”*, 1999/2000. Predstavljeno 1. 6. 2000 na okrogli mizi *“Istospolno starševstvo”* v klubu K4.

¹² Center za ženske študije/Pedagoški inštitut, *“Raziskava Vzgoja za zdrav način življenja in prenova šolskega sistema v Sloveniji”* (dr. Eva D. Bahovec/mag. Zalka Drglin), Ljubljana, november 1999.

¹³ RTV Slovenija je avgusta 2000 sprejela "Poklicna merila in načela novinarske etike v programih", ki naj bodo osnova tudi novinarskim pristopom do homoseksualnosti. "Programi RTV Slovenija naj ne razglašajo Romov za kriminalce, ženske za gospodinje, pogrešanih ljudi za žrtve, homoseksualcev za neplodne ali ljudi katerega koli poklica, nagnjenja ali načina življenja za ljudi, ki si zaslužijo posmeh. ... Istospolni odnosi so še vedno povezani z močnimi predsodki in so velikokrat predmet nepremišljenega in žaljivega poenostavljanja. Z napačnim pristopom lahko te predsodke še utrdimo, z ustreznim pristopom pa jih pomagamo spreminjati. Zato se je pri obravnavanju te problematike treba izogibati poenostavljanju, stereotipom in osebnim sodbam. Istospolne odnose skušajmo korektno in nepristransko prikazovati tudi v primerjavi z različnospolnimi odnosi."

¹⁴ Domen Mal, "Sedem let življenja Metelkove", Slovenske novice, 24. 8. 2000.

¹⁵ Dejan Steinbuch, "Ljubljana je zaspana", Mag, 16. 8. 2000.

se pod delovnim naslovom "Odbor za zaščito pravic žensk" sestali, da bi zarisali feministično platformo pred volitvami 2000, zatulil: "Alo, lezbijke, sleč se, pa osebne pokazat!" To je bil seveda eden izmed večerov v Mestu Metelkova, ki jo je avgusta 2000 podolgo in počez prelegitimirala policija, sledeč njenim sumničavim pogledom pa so jo prekrižarili tudi zvedavi novinarski raziskovalci.

Dnevnik *Slovenske novice* je tako prav tistega dne, 24. 8. 2000, objavil prispevek z naslovom "Sedem let življenja Metelkove" izpod peresa Domna Mala.¹⁴ Stavbo Lovci, kjer delujejo Ženski center, lezbični klub Monokel, gejevski klub Tiffany, klub SOT 24 oziroma Društvo za teorijo in kulturo hendikepa YHD in drugi, avtor opiše kot tisto, ki jo "običajno zasedajo pedri in lezbijke, daleč sloveče petkove žure pa obiskujejo tudi revčki normalčki (parafraziramo seveda Selbyjevo bukvice Zadnji odcep za Brooklyn)". Kasneje v klub Tiffany tudi vstopi: "I, tudi Tiffany ni bil od muh. Ličen kafič se je napolnil, v pomanjkljivi svetlobi so se zavrtele figure, same, v dvoje. Disko je donel skozi napol odprta okna, v parkec, nastlan z vsakršno svinjarijo. Džankijev pa tam ni bilo. Tudi Metelkovci jih namreč ne marajo preveč. Jim kvarijo imidž."

Kar je po mnenju novinarja Mala relevanten opis, po katerem naj bi bralci dnevnika zapopadli dogajanje v Lovcih, je krogotok vseh možnih odklonov, pedranja, svinjarije, narkomanije idr. Metelkova ni primerno niti dostojno mesto zbiranja mladih, ni pa niti prostor "prave" alternative: "... Metelkova ni postala tisto, kar bi pravzaprav morala – stičišče mladih. Hkrati razdrobljena – njene prebivalce formalno družijo le plačevanje električne – se posveča alternativnim praksam, samozadovoljno predeča pod odejico sprevrženega elitizma pa pozablja na prvotno poslanstvo. In, ne nazadnje – kaj je danes alternativa? Pisanje v metelčici?" Upravičenost Metelkove je popolnoma spodbita, nima identitete, je sprevrženje, ovinek stran, nesporna deviacija. V tedniku *Mag* z dne 16. 8. 2000 novinar Dejan Steinbuch piše o nočnem življenju v Ljubljani in dotakne se tudi Metelkove: "Kam? V Ljubljani mlade nenehno muči to prešernovsko vprašanje. Ni namreč nobenega pametnega zbirališča zanje. Metelkova je daleč od tega, saj si je zaradi vandalizma v preteklih letih ustvarila negativno podobo. O tem so še najbolj prepričani sosede, ki redno kličejo policijo zaradi preglasnega 'dogajanja' za zidovi nekdanje vojašnice. Prejšnji teden je policija v enem večeru posredovala dvakrat; v drugem primeru je bil vklenjen Miha Zadnikar, metelkovec z najdaljšo brado in temu primerno dolgim jezikom. Zaradi domnevne policijske represije je že naslednji dan zagnal vik in krik, češ da je vse skupaj posledica nove vlade. A pustimo metelkovce in njihove paranoje."¹⁵

Metelkova je, kot izpričujeta navedena novinarska prispevka, mesto nenavadnih, "bradatih", "selbyjevskih" in drugih človeških tvorb, brez "prave" identitete, a že kliničnega stanja konfučnosti, zato

je lahko primerno odlagališče takrat, ko se je potrebno nečesa znebiti. V sezoni 1999/2000 se je uprava kluba K4 odločila znebiti se tedenskega Roza diska. Razlog je bil finančni primanjkljaj, ki ga je kopičil skorajda sleherni programski večer v tednu, vendar pa je varčevalni ukrep – redukcija roza večerov enkrat mesečno – doletel le gejevske in lezbične obarvane nedelje. Kljub temu, da so gejevske in lezbične organizacije v takšni politiki selekcije prepoznale očitno homofobijo, je vodstvo kluba utemeljevalo svojo odločitev tudi glede na druga dejstva: *“Če hočemo osvetliti probleme še iz druge perspektive, pa se moramo zavedati, da se istospolna populacija deli na več frakcij,”* je trdil Sašo Jovanovič, vodja ŠOU Kultura, *“od katerih je zgolj ENA frakcija tista, ki vztraja pri svojem delu v Klubu K4. Zakaj? In druge? Kot lahko zremo iz istospolne scene v Ljubljani, se ena močna frakcija nahaja npr. v Klubu Propaganda, nekaj društev s to tematiko je locirano v lepo urejeni hiši v Metelkovi, najnovejši pa so v letu 2000 uvedeni “MAVRIČNI VEČERI” za istospolno usmerjeno populacijo v Klubu HIT THE ROAD JACK, ki potekajo v soboto pod geslom “Rainbow night”. Kdo od lezbično/gejevske scene torej še ostaja v K4 in koliko ta scena ZARES POTREBUJE prostor kluba K4, (ob naštetju vseh drugih prostorov, kjer se že odvijajo družabni večeri te scene) in ali ne gre morda le za boj za prestiž in obračune med posameznimi frakcijami istospolno usmerjene scene?”*¹⁶

Dinamika prisotnosti in odsotnosti, uporaba govora o upravičenosti in neupravičenosti, potrjevanja in zanikanja, je kompleksna, tako kot pozicija, na kateri sloni udeležba gejev in lezbijk v javnem prostoru. Leo Bersani¹⁷ izvaja dinamiko med “gejevske prisotnostjo” in “gejevske odsotnostjo” iz nekonsistentnosti binarne hetero/homo meje ter identitet, ki izhajajo iz nje. Po drugi plati pa se homofobija v sodobnosti, kot sem omenjala že v uvodu, ne izraža več samo skozi tabuiziranje homoseksualnosti, temveč tudi v načinu predstavljanja homoseksualnosti oziroma skozi različne diskurzivne uporabe. Gejevska in lezbična prisotnost je zgoščena in dovoljena tedaj, ko prinaša tudi slutnjo odsotnosti ali minljivosti. Bersani je takšno prakso pokazal na primeru medijske vidnosti gejev ob izbruhu aidsa. Geji niso nikdar bili vidnejši kot ob epidemiji aidsa, meni. Vendar pa gejevska vidnost znotraj konteksta bolezni seveda ni zbrisala tudi homofobičnih pomislov: mediji so ponujali družbi podobe izgubljenih teles gejev, ti so sicer postali vidnejši, ne pa tudi manj nevarni. Glej jih v odhajanju!

Žaromet povečane vidnosti, katere podlaga je obet ponovne nevidnosti ali minevanja, je osvetlil tudi lezbijke. Tako kot je aids povečal medijsko vidnost gejev, je lezbijke postavil v ospredje lezbični šik.¹⁸ Vidnost se ni povečala zaradi dolgotrajnih aktivističnih poskusov, zaradi nenadne medijske dobrodošlice zahtevam po vključevanju v horizont politične in družbene enakosti; nasprotno, v obeh primerih se stika z utrjevanjem distance. Tako kot družba – če

¹⁶ Sašo Jovanovič, *“Spoštovani...”, Zofa, februar-marec 2000.*

¹⁷ Leo Bersani, *“Homos”, Harvard University Press 1996.*

¹⁸ *Analizo lezbičnega šika glej v: Laura Cottingham, “Biti lezbijka je tako šik ... da pravzaprav sploh nismo več lezbijke”, ČKZ 185/1997.*

¹⁹ Brane Kastelic, "Neznosna lahkost poskusnega lezbištva", *Glamur*, julij 2000.

²⁰ Melita Berzelak, "Lezbo šik prihaja!", *Jana*, marec 2000.

²¹ Leo Bersani, "Homos", str. 77.

²² Glej Bersani, str. 77.

povzamem po Bersaniju – bolšči v geje, v to čudovito gejevsko prisotnost le zato, ker jo čaka varna prihodnost brez nje, tako je lezbični šik bogato medijsko podprt, saj se sklada z dopustnimi modeli lezbištva kot mehke pornografije, žgečkljive, a minljive seksualne igre med (mladimi) ženskami, po možnosti iz visokega zvezdniskega sveta. "Nov val lezbičnega šika je zajel, med drugim, supermodela Kate Moss in Naomi Campbell, ki sta si izmenjaje lizali vratova in se po francosko poljubljali v newyorški diskoteki, nekdanjo članico skupine Spice Girls Geri Halliwell in avstralsko pevko Kylie Minogue, ki sta se nenadoma strastno poljubili med živo televizijsko oddajo, pa članici skupine All Saints Shaznay Lewis in Melanie Blatt, ki sta se pred občinstvom po francosko poljubljali dobrih deset sekund, pa Melanie Blatt in prav tako članico All Saints Nicole Appleton, ki sta med poziranjem fotografom ob prihodu na londonsko premiero filma *Honest* druga drugi ljubeče stiskali ritnico. Gre za (najmanj) bi(seksualna) nagnjenja ali navaden ekshibicionizem? Zelo verjetno gre za to drugo, saj zvezdnice dobro vedo, kako daleč se pride z nekoliko seksualnega izzivanja," piše Brane Kastelic v reviji *Glamur* julija 2000 v prispevku "Neznosna lahkost poskusnega lezbištva".¹⁹ Trend mine in modne smernice se obrnejo: "A treba je kajpak dodati, da je med lezbištvom kot načinom življenja in občasnim uživanjem v novih izkušnjah, zgolj spolno prakso ali le trendovskim koketiranjem z neznanim velikanska razlika. Ko bo trend minil, se bodo slednji, ki mu le sledijo, obrnili in navdušili za kaj drugega. Pravim lezbijkam pa bo nedvomno lažje," priznava Melita Berzelak v *Janinem* prispevku "Lezbo šik prihaja!"²⁰

Kdo torej so "prave lezbijke"? Kdo so homoseksualci? Bersani ugotavlja, da se z naporu gejevskih in lezbičnih organizacij po ustvarjanju vidnosti, ki se ji pridružuje politična enakost, širi tudi problematiziranje same identitete: bolj kot je boj za pravice gejev in lezbijk viden, večja je težava pri doseganju dogovora, kaj, kdo sploh je gej, lezbijka. Če razlika med "modno" in "pravo" lezbijko ne poteka zgolj skozi seksualni akt, temveč skozi "do-življenjski stil" – kakšen potemtakem je ta? Če sama seksualnost ni (več) sporna, kaj potemtakem skuša definicija zaobjeti oziroma kaj ji uhaja? "Nista nesprijemljiva dva homoseksualca, ki odhajata v noč po užitek, temveč je nesprijemljivo to, da se zjutraj zbudita srečna," je menil Michel Foucault.²¹ Kaj vsebuje takšna sreča, da jo obkroža takšen strah?

Sreča, ki ogroža, je gejevska in lezbična prisotnost, ki vstopa v družinske in starševske ureditve, v rehabilitiranje služenja v vojaških in duhovniških službah, ki torej spreminja uveljavljene socialne postavitve. Deseksualizacija homofobije²² gradi preko manka normiranih seksualnih atributov "moškosti" in "ženskosti" manko zmožnosti za konstrukcijo individualnosti, posledično pa tudi socialnosti.

Fant se v ljubezenski zvezi vede čudno, piše dekleta *Onini* svetovalki Katji Mai. "Vedno je odišavljen z nežnim cvetličnim vonjem. Nikoli ne pritiska nate s spolnimi odnosi. Pravzaprav se najraje crklja kot dojenček. Med pogovorom s teboj nikoli ne uporablja grdih kletvic o ženskih in moških spolovilih. Tvojih intimnih delov telesa se zelo redko dotakne. Zanj si nekakšna nedotakljiva boginja. Kljub vsemu z drugimi lepimi dejanji dokazuje, kako zelo rad te ima. Vsak dan pošlje sporočilo prek prenosnega telefona in ti zaželi lep dan. Ob obletnicah poznanstva pripravi za oči in želodec privlačno večerjo ob svečah. Poslušaj in spoštuje vse, kar poveš, četudi ga ostro kritiziraš. Tvoja mama pravi, da po vsej verjetnosti pripada klubu toplih bratcev."²³ Vendar problema ni, meni svetovalka, kajti "dejstvo, da so mu vseč medvedki in nežnost brez spolnih odnosov, še ne pomeni homoseksualne usmerjenosti. Mogoče ga navdušuje svet otroštva, ker hoče biti daleč stran od odgovornosti odraslih. Pač bolj počasi odrasča in išče moško identiteto." Infantilnosti, nezrelosti, popolni nezmožnosti prisvojitve "moške identitete", predpogoja uspešnega partnerstva, je pogosto pridružen popolni manko "možatosti". "Malce filozofsko bi lahko rekli takole: umetnik je končno uspel s svojim smislom za humor in hkrati prerasel samega sebe. Če se je ob njegovem postavljanju z velikimi jajci kdo še namuznil, zdaj zagotovo ni nikogar, ki ne bi verjel, da *Magnifico* definitivno ni peder," je pisal Esad Babačić v komentarju *Magnificovega* koncerta. "Investicija v velika jajca se je skratka splačala. Zvezda, ki je že sijala na našem zoženem nebu, se je po tem koncertu postavila v pravilno lego."²⁴

Geji in lezbijke so antikomunitarna bitja, njihova antisocialnost je očitna skozi zgođe, ki se jim dogajajo. Pogosto so povezani z umori, nenavadnimi smrtni in okoliščinami, v katere vodijo ekscesi strasti. Razlogi za umor modnega zvezdnika Giannija Versaceja so že bili takšni: "Ve se, da je bil homoseksualec, da je bilo njegovo ljubezensko življenje precej razgibano in da prav tu leži ključ za rešitev uganke njegove smrti."²⁵ Novičke, kot so "Žrtev posnela lastno smrt", "Homoseksualna cirkusanta oropala in posilila mladeniča", "Raje morilca za očeta kot pa lezbijko za mater" ali "Župnik zabodel ljubčka",²⁶ namigujejo na podobno misteriozno bivanje med eksotično vezjo erosa in tanatosa, če ne celo trasirajo logične poti homoseksualcev v kriminal. "Na raznih družabnih prireditvah lahko zadnje čase pogosto srečamo mojstrico osebne reklame in zabavljaštvu Salome z novimi prsmi in samozavestjo. Navdušeno se je fotografirala na nori tehno zabavi ob Ljubljani, ki so jo s solzilec končali ljubljanski varuhi miru," so zapisali družabni kronisti revije *Ona*.²⁷ "Neke nedelje zvečer sem bil malo žalosten in sem tavajoč po mestu nehote zavil v K4, v Roza disko," piše *Mladinin* ocenjevalec Mihael Bregant ob recenziranju knjige "Pasijon" Braneta Mozetiča. "Ravno me je pustila punca in,

²³ Katja Mai, "Ko se on igra z medvedki", *Ona*, 17. 5. 2000.

²⁴ Esad Babačić, "Magnifico zagotovo ni peder", *Dnevnik*, 26. 5. 2000.

²⁵ *Mag* 19/99.

²⁶ "Žrtev je posnela lastno smrt" (Lojze Kante, *Delo*, 8. 4. 2000), "Homoseksualna cirkusanta oropala in posilila mladeniča" (Jozsef Szabo, *Delo*, 30. 10. 1997), "Raje morilca za očeta kot pa lezbijko za mater" (*Dnevnik*, 26. 9. 1996), "Župnik zabodel ljubčka" (*Dnevnik*, 25. 3. 1996).

²⁷ *Ona*, "Nova samozavest", 12. 9. 2000.

²⁸ Mihael Bregant, "Pasijon", *Mladina*, 28. 12. 1993.

²⁹ Priljubljena izraza dr. Janeza Ruglja in dr. Antona Dolenca.

³⁰ Slovenske novice, "Homoseksualnost ozdravljiva?", 18. 9. 1997; *Dnevnik*, "Je homoseksualnost ozdravljiva?", 5. 9. 1997.

³¹ M. G., "Lezbične spremeljevalke", *Slovenske novice*, 10. 9. 1997; Delo, "Spremljevalke lezbijk", 4. 9. 1997.

³² *Dnevnik*, "Homoseksualnost izkoreniniti genetsko", 25. 2. 1997.

³³ Delo, "Homoseksualni gen", 21. 11. 1995; "Homoseksualni gen", *Delo*, 7. 8. 1993.

³⁴ Delo, "Bomo homoseksualnost zdravili z antibiotiki?", *Delo*, 15. 7. 1996.

³⁵ *Ena od diagnoz, s katero je slovenska psihiatrija v sedemdesetih letih "zdravila" moškega, ki je želel spremeniti spol. Osebna pričevanja.*

³⁶ Pogost izraz ne le v medijih, temveč tudi v strokovnih, pravnihških formulacijah.

³⁷ Marko Crnkovič, "Narave kultura ne zanima", *Delo*, 2. 9. 1995.

³⁸ Marko Crnkovič, "Za šilce sperme", *Delo*, 29. 7. 2000.

ker v tistem času prej nisem kaj dosti hodil po gostilnah, je ta disko, za katerega dotlej verjetno še slišal nisem, deloval name v tistem stanju precej šokantno. Zato ker je zgledalo, da se je tisti večer pričelo kar nekaj podobnih zgodb, kot jih prinaša ta zbirka."²⁸ Slednji primer je nazoren tudi zaradi distančne drže, ki se izraža na več ravneh: najprej kot javno deklariranje lastne heteroseksualnosti kot postavljanje varne meje pred homoseksualnim kontekstom, v katerem se pisec (naključno, v afektu) znajde; izražanje izrecne distance do urbanih družabnih platform ter hkrati njihovo ruralno označevanje (gostilna); ter poudarjanje vezi med morilnostjo/kriminalom ter geji in lezbijkami. Znak, ki ga tvori Bregantova podoba, je podoben Malovemu: mesto, kjer se nahajajo geji in lezbijke, je zdravemu razumu leglo vseh možnih odklonov.

Geji in lezbijke so "suhe (mrtve) veje na (živem) drevesu življenja".²⁹ Septembra 1997 je preko slovenskih dnevnikov³⁰ odjeknila vesela vest, da je homoseksualnost potencialno "ozdravljiva", "psihiatrično", z "reparativno terapijo" – poleg druge osrednje novice iz homoseksualnih logov o "lezbičnih prostitutkah-spremljevalkah v Londonu".³¹ Homoseksualnost se da "izkoreniniti genetsko", za kar "se zavzema svetovno znani Nobelov nagradenec James Watson",³² kajti obstaja "homoseksualni gen";³³ mogoča pa je tudi izvedba zdravljenja z antibiotiki.³⁴

Je torej sploh mogoče spustiti v javnost "bolnike"? "Paranoike"? "Morilce"? Paciente, ki boleajo za "božjastnimi napadi transvestije"?³⁵ Ali prav slišimo? Je mogoče, da obstajajo celo zahteve, da se takšnim tipom, "istospolnikom",³⁶ takšni individualni in generalno vsesplošni nekompatibilnosti z družbo, celo omogoči dostop do zakonskih zvez ali otrok, cvetov in stebrov sveta? Da si sploh to želijo? Kako je to mogoče??? se sprašuje Marko Crnkovič v Sobotni prilogi dnevnika *Delo*, v prispevku z naslovom "Narave kultura ne zanima". "Kajti logično je namreč, da je evolucija skozi razvoj fiziološke in biološke kompatibilnosti moških in ženskih primerkov vrst podelila spolnosti zgolj prokreativno vlogo.

Kaj pa naravo navsezadnje briga: ona ravna racionalno." Zato "s prijaznimi čustvi tega (homoseksualnega akta) že ne moremo dojeti, ali vsaj ne prej kot pomehkuženih zahtev po pravici do legalizacije istospolne družine. Biti upornik in si pri tem želeli nekaj najbolj stereotipnega na svetu, se mi zdi enako nerazumljivo kakor početje tistih lezbijk, ki uporabljajo ... vibrator."³⁷ "Fiziološka in biološka kompatibilnost moških in ženskih primerkov vrst" je za Crnkoviča kriterij tako systemskega urejanja skupnosti, družbe in kulture kot lastna spoznavna osnova. "Ker pa po drugi strani ne razumem primarnih nagonov sicer plodnih samic kot frustriranih nemater," meni, "tudi ne vidim problema, da jim je zakon to pravico odrekel."³⁸ Odstopanja od diskriminatorne norme in politična vztrajanja pri prestrukturaciji

družbe po inkluzivnih načelih so simptom, vredne psihoanalitske obravnave. *“Poskušam ga pripraviti do tega, da bi mi psihoanaliziral žensko željo po otroku v odsotnosti plodilca,”* piše v intervjuju s Slavojem Žižom.³⁹ Kot ugotavljata Sandra B. Hrvatini in Martina Trampuž,⁴⁰ se temelji sovražnega govora ne vzpostavljajo le z utrjevanjem načela naravnega zakona kot temelja državnih zakonov, temveč tudi s sklicevanjem na zdravorazumsko, “splošno”, “logično” in nadzgodovinsko podmeno argumentov⁴¹ – vsi “izmečki” naravnega zakona so torej lahko brez državljskih pravic. Uporaba “narave” kot utemeljitve diskriminacij je v letu 2000, ob sprejetju *“Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve ob biomedicinski pomoči”*, dobila svojo legalno potrditev.

... in kaj sploh hočejo?

V devetdesetih, označenih z legalizacijami različnih oblik istospolnih zakonskih, partnerskih ali starševskih skupnosti, v desetletju, ko državljske pravice gejev in lezbijk močneje vstopajo v politične horizonte, je homofobija našla oporo znotraj mnogih konceptov države, politike, demokracije. V medijskih poročilih se tako pogosto odteguje relevantnost, ki naj bi jo zahteve po enakosti gejev in lezbijk imele v politiki.

Tone Hočevar, *Delov* dopisnik iz Rima, ne vidi v gejevskih demonstracijah nikakršnega političnega smisla, nasprotno, pisanje o homoseksualcih usmeri iz javnega, političnega področja v staro dobro bulvarsko zasebnost. O paradi gejevskega ponosa iz poletja 2000 je takole pisal: *“Čez nekaj dni se je razburjenje poglelo. Tisti politiki, ki so korakali pred ali za sprevodom v znak podpore drugačnim, so ugotovili, da niso veliko pridobili, oni drugi, ki so zmerjali, pa so odkrili, da zaradi tega tudi niso dobili veliko novih privržencev. V našem koncu mesta, kjer se imajo stanovalci za dokaj strpne in demokratične, smo mimogrede ugotovili, da že teden in več nihče med nami prijazno ne odzdravi možaku, ki onstran ulice prodaja srajce, tisto nedeljo pa je našminkan tekkel na zborovanje, pa tudi onega drugega ne pogleda nihče, ki luččaj stran prodaja drobnarijo, na dan njihovega ponosa pa se je preoblekel v žensko.”*⁴²

Bulvarsko pozicioniranje homoseksualnosti, potiskanje v prostore, ki naj bi jo obeleževali – ulica, park – kot edini način dovoljene, možne prisotnosti homoseksualnosti v javnem prostoru, vračanje v pred-civilno zasebnost in temu primerna kronistična novinarska niansa⁴³ so zgoščeni v članku *“Homoseksualec v Tivoliju”*, s podnaslovom *“V sredo ne bo varno hoditi po ljubljanskem športnem hramu – Previdnost zaradi nevarnosti okužbe z virusom aids verjetno ni odveč”*, ki ga je za *Slovenske novice* napisal M. U.: *“Vsi, ki bodo v sredo zavili v dvorano Tivoli,*

³⁹ Marko Crnkovič, *“Od Ž do Ž – Slavoj Žižek, filozof”*, *Delo*, 19. 8. 2000.

⁴⁰ Sandra B. Hrvatini/Martina Trampuž, *“Vpliv medijev na politične možnosti žensk”/ Simpozij ‘Za večjo prisotnost žensk v politiki’*, UŽP, Ljubljana, 17. 2. 1999.

⁴¹ Avtorici raziskave *“Vpliv medijev na politične možnosti žensk”* navajata primer iz pisma bralcev v dnevniku *Slovenec*: *“Razlika med moškim in žensko bo vedno obstajala če po naravnem zakonu”*, piše bralka, komentirajoča (ne)upravičenost zahtev po enakopravni zastopnosti kandidatov in kandidatke za volitve 1996, *“razen če mislite na pedre in lezbijke, tistim pa ne more nihče pomagati, če jih je narava za-j...”*

⁴² Tone Hočevar, *“Gladiatorji, ki govorijo grško”*, *Delo*, 22. 7. 2000.

⁴³ Glej tudi analizo v: Tonči A. Kuzmanič, *“Bitja s pol strešice”*, *Osi*, Ljubljana 1999.

⁴⁴ M. U., "Homoseksualec v Tivoliju", Slovenske novice, 28. 10. 1996.

⁴⁵ Radio Glas Ljubljane, 14. 9. 2000, med 9. in 9.30 dopoldne; novinar Željko Čakarevič. Isti novinar je dva tedna kasneje, dne 28. 9. 2000, podajal novico o Gay Games leta 2002, hkrati pa namignil, da bo takrat rokometna ekipa nastopila v krilcih ...

⁴⁶ Anton Hrvatin, "Boj za ponos", Mladina, 24. 7. 2000.

⁴⁷ Vlasta Jalušič, "Urad za zaščito žena?", Mladina, 14. 8. 2000.

naj bodo zelo previdni. V nedrjih ljubljanske športne dvorane bo namreč pretila velika nevarnost okužbe z virusom aids, kajti pod Rožnikom se bo mudil homoseksualec. Posebej nevaren bo bližnji stik z omenjeno (rizično) osebo, zato je bolje, da z njim ne kontaktirate, kaj šele, da se ga dotikate. Čeprav je osveščenost ljudi zaradi pojava nove kuge zelo narasla, pa nikoli ne veš, kje te nesreča lahko doleti. Omenjena oseba, ki bi lahko zaradi svoje temne polti zavila v črno tivolsko dvorano, je gay, ki prihaja ravno iz države, kjer je ta bolezen najbolj razširjena. Je namreč Američan, ki ima zdaj italijansko državljanstvo, prebiva pa v Bologni. Na srečo se novi Italijan v slovenskem glavnem mestu ne bo zadrževal dolgo, v dvorani Tivoli pa ga bo moč videti predvsem na košarkaškem parketu. Dan Gay ima 35 let in 206 centimetrov, je igravec Teamsystema, in bo v sredo igral v dresu italijanske košarkarske reprezentance v kvalifikacijskem srečanju za nastop na evropskem prvenstvu v Španiji proti izbrani vrsti Slovenije."⁴⁴

Pogosto je medijsko vračanje v diskurz pred civilno rehabilitacijo gejev in lezbijk, spregledovanje kulturne ali politične dinamike zadnjih desetletij ali gledanje na civilno-družbeni, "nevladni", aktivistični "sektor" kot povsem nepomemben ali nereprezentativen za javni prostor. Preko frekvenc Radia Glas Ljubljane smo 14. 9. 2000 slišali vest o tem, da olimpijske igre v Avstraliji že rojevajo škandale, saj je nanje prišlo mnogo istospolnih parov iz skandinavskih držav.⁴⁵ Anton Hrvatin, novinar tednika Mladina, je v prispevku "Boj za ponos" zapisal: "Kar se tiče gejevske populacije, vlada v Sloveniji molk. Morda pa bi le morali malce dvigniti svoj glas in ne bi bilo treba čakati, da skini prebutajo kakšnega slovenskega homoseksualca. Parada okoli ljubljanske stolnice bi bila nedvomno primerna manifestacija."⁴⁶ "V Sloveniji se da ženske, ki so se pripravljene javno razglasiti za feministke, prešteti na prste ene roke," piše Vlasta Jalušič.⁴⁷ "Razlogi za to so številni, od strahu pred stigmatizacijo do konformizma, ki ga zahteva kvaziliberalna javnost. Zaradi neznanja in predsodkov do feminizma se v domačijsko-katoliški deželici, kakršna je Slovenija, marsikatera ženska, ki javno deluje, raje distancira od tega, menda do moških sovražnega odnosa do sveta."

Ob odtegotanju reprezentacijskega kapitala ali potenciala civilnodružbenim organizacijam kot političnim subjektom seveda manjka tudi jasen odgovor na vprašanje, kako naj bi politika bila povezana s problematiko obrobnihi populacij, drugorazrednih državljanov in državljanek, pa naj gre za konservativne ali liberalnejše mnenjske vire. "Mislim, da je na ta dogodek (incident z dijaki zaradi pobijanja mačk – pomlad 2000; op. av.) treba pogledati v širših razsežnostih, kakšna je naša kultura in kakšni so naši medsebojni odnosi. Tukaj ne gre le za odnos med ljudmi, ampak predvsem za odnos do drugih in drugačnih. Mačke so nekaj drugega, nekaj drugačnega, tako kot so drugačni tudi Neslovenci ali

homoseksualci. Pomembno je, kako smo mi strpni do te drugačnosti,” meni dr. Mirjana Ule.⁴⁸ Polemika je diskvalificirana. Na odprto pismo,⁴⁹ ki so ga napisale gejevske in lezbične organizacije, podprlo pa velik del alternativne scene,⁵⁰ zaradi težav Roza diska v sezoni 1999/2000, je vodstvo uprave K4 takole odgovorilo: “Poudariti pa moramo, da smo v upravi K4 razočarani nad komunikacijskimi tehnikami nekaterih sodelavcev nedeljskih večerov Kluba K4, ki s populistično agresijo v medijih razlagajo enostransko plat medalje in ultimativno zahtevajo nekatere pravice, ki naj bi jim pripadale.”⁵¹ Vodja ŠOU Kulture se je izgovoril na “nediskriminatorno politiko” uprave kluba K4: “Vendar pa morate razumeti, da obiskovalcev Kluba K4 v okviru njegovega rednega programa ne moremo deliti po rasni, verski, nacionalni pripadnosti, spolni opredelitvi ali kako drugače, saj naj bi ravno zaradi etične enakopravnosti vseh obiskovalcev tega ne počeli. Znano nam je, da je po nekaterih podatkih okoli 10 % študentske populacije usmerjene istospolno. Vendar z istim argumentom 10 % zastopanosti v študentski populaciji lahko nastopijo tudi združene manjšine (italijanska, madžarska, hrvaška) ali pa npr. protestanti, študentske politične struje, regionalni klubi, kadilci/nekadilci, vegetarijanci/mesojedci in podobne neumetniške delitve in segmentacije naše publike.”⁵² Tovrstna klena transgresija politične korektnosti – sklicevanje na načelo spoštovanja enakosti, še preden je enakost realizirana, oziroma pretvarjanje ali celo nevednost o pomenu “pozitivne diskriminacije” za populacije, ki so deprivilegirane skozi večino zgodovinskih, pa tudi sedanjih kontekstov – pa se okruži že v naslednji Jovanovičevi ponudbi: “Takih segmentacij klub K4 v okviru rednega programa ne more izvajati, vedno pa je pripravljen in zainteresiran pomagati civilno-druženim pobudam in društvom z oddajanjem prostih nedeljskih terminov po neprofitni ceni, ki pokrije zgolj tehnično delo in varovanje prireditev.” Javne institucije so dostopne – finančno sposobnim, to pa je samo še eden od mnogih načinov oblikovanja občega, javnega prostora kot zastopstva (v tem primeru finančne) moči, ne pa kot polja, ki omogoča in vzpostavlja enake možnosti. Vrata se odpirajo moči, ne promociji enakosti.

Razumevanje politike kot uveljavljanja pravice močnejšega, “večine” nad “manjšino”, izražajo tudi sami politiki. Dr. Mateja Kožuh -Novak, članica ZLSD, denimo meni, da jo je “homoseksualna skupnost presenetila z uspešno razširjenim odnosom državljana do države, ki da mora nekaj nuditi brezpogojno, kot enakopravnemu državljanu. Država ni dana od boga, napravili smo jo ljudje, da bi lažje živeli drug ob drugem.

Če je bilo v enostrankarskem sistemu moč kaj doseči tudi manjšinam s tem, da si med vladajočo elito našel pametnega, razmišljujočega in tolerantnega posameznika, ki je bil dovolj vpliven, da je bila novost, pomembna za manjšino, vnesena v

⁴⁸ Jure Trampuš, “Ubijanje drugačnih”, *Mladina*, 10. 4. 2000.

⁴⁹ Odprto pismo ali povzetek bistvenih poudarkov so objavili skorajda vsi mediji, STA, Radio Študent, Mladina, RGL, Delo, Dnevnik, Studio City, Ona, Zofa, Večer, Slovenske novice in drugi.

⁵⁰ Glej podpisnike in podpisnice na: www.ljudmila.org/lesbo

⁵¹ Sašo Jovanovič, “Spoštovani...”, *Zofa*, februar-marec 2000.

⁵² Saša Jovanovič, "Roza disko ni rentabilen", *Delo*, 2. 12. 1999.

⁵³ Dr. Mateja Kožuh-Novak, "Razmišljala sem o fars", *7D*, 14. 7. 2000.

⁵⁴ Tatjana Greif, "Diktatura birokracije", *Večer*, 27. 3. 2000. *Bi lahko mnenje Urada varuha za človekove pravice RS o "neperspektivnosti" tematike homoseksualnosti razumeli kot svojevrsten vizionarski cinizem, saj predpostavlja – ob upoštevanju tega, da Urad intervenira zgolj tedaj, ko je kršen pravni red države – da realiziranje enakosti za geje in lezbijke še dolgo ne bo državno-pravni smoter? Pri tem pa je potrebno še dodatno opozoriti, da je Urad varuha pristojen tudi za opozarjanje na neskladja med ustavo in zakonskimi zapisi.*

⁵⁵ Niklas Luhmann, "An Interview with David Sciulli"/*Theory, Culture & Society* 1994/11 (2); v: Sandra B. Hrvatinič/Martina Trampuž, "Vpliv medijev na politične možnosti žensk"/*Simpozij 'Za večjo prisotnost žensk v politiki'*, UŽP, Ljubljana, 17. 2. 1999.

⁵⁶ Edward Alwood, "Straight News", *Columbia University Press, New York* 1996.

zakone in pravilnike, zahteva demokracija več aktivnosti od prebivalstva. Manjšina se mora potruditi poiskati tolerantne posameznike in skupine med večino in z njihovo pomočjo pridobiti dovolj glasov med tistimi, ki odločajo o zakonih in pravilih igre v državi. Predstavnica vlade na okrogli mizi ni bila razumljena. Vlada je eksekutiven organ, ki mora operacionalizirati voljo državljanov, izraženo v parlamentu. Seveda lahko ministri in državni sekretarji dajejo lastne pobude, a če z njimi zagovarjajo interese manjšine, ki je tako slabo razumljena kot homoseksualci, imajo veliko verjetnost, da se bodo morali hitro posloviti od delovnih mest, ki jih zasedajo. Da bi lahko urejali tako delikatne zadeve, kot je istospolno starševstvo, brez večinske podpore prebivalstva, je prevelika zahteva."⁵³

Koncept države in političnega urejanja, ki ga Novakova zagovarja, postane še zgovornejši, če se spomnimo, da je v letu 2000 kandidirala za mesto varuhinje človekovih pravic; njen prispevek bi bil za geje in lezbijke skorajda istega odtenka kot prispevek bivšega ombudsmana Ivana Bizjaka, saj je Urad v času njegovega mandata podal mnenje, da homoseksualnost zanj ni "perspektivno vprašanje".⁵⁴

Omenjena načina političnega razmišljanja sta običajna procesa marginalizacije, prezrtja in pravzaprav že tudi kriminalizacije obrobne civilne družbe. Načela o prostosti "konkurentov" na trgu javnosti ali predpostavljajanja enakih izhodišč se oklepajo tudi medijske politike. Mediji naj bi tako zgolj usklajevali številne in različne poglede ter razvrščali mnenja glede na temo, takšno razvrščanje pa naj bi potem omogočilo posameznikom in posameznicam identifikacijo – to pa je glede na gostoto homofobičnih mnenj in ostalih ekstremitet prav neprijazna postavka.⁵⁵ Takšne medijske politike se seveda v primeru obravnave homoseksualnosti kažejo kot katastrofalne. Edward Alwood v študiji "*Straight News – Gays, Lesbians, and the News Media*"⁵⁶ ugotavlja, da so mediji vir homofobičnih stereotipov kljub trditvam o objektivnosti in profesionalnim standardom, njihova močno prisotna proti-gejevska drža pa izhaja iz strukturne nagnjenosti, zaradi katere novinarji favorizirajo uveljavljene centre moči in branijo status quo, hkrati pa se izogibajo perspektiv tistih, ki so politično nemočni. Novinarstvo se zlahka ujame v mit o nevtralnosti opazovanja ("heteroseksualne predpostavke" kot centralna perspektiva), objektivnosti (navajanje izjav "kompetentnih" – pri obravnavi homoseksualnosti najpogosteje psihiatrov, policije, uradnih virov ter drugih zgodovinsko najmočnejših homofobičnih agitatorjev; po drugi strani pa težnja po ravnovesju, pristop "za in proti", pogosto pomeni golo promocijo anti-gejevskih stališč in avtonomiji (vpliv založnikov, urednikov itd.). Če torej gejevske in lezbične zgodovine ne obstajajo, je to predvsem zato, ker jih množični mediji prezrejo ali o njih predstavijo popačeno podobo, trdi Alwood.

Javna sfera – ki naj temelji na načelu univerzalne dostopnosti – iz katere so izključene določene skupine, ni več javna sfera. Da pa to ni nič slabega, meni kar nekaj najvidnejših mnenjskih “vodij” ali političnih odločevalcev. Izničevanje linij moderne politične kulture, kjer sta civilna družba in politična oblast vzajemna partnerja pri iskanju družbenega konsenza, je pogosto popolno. Dr. Janez Rugelj, priljubljeni medijski lik, je na okrogli mizi o istospolnem starševstvu, ki jo je pripravil ljubljanski ŠOU junija 2000, na intervencijo dr. Tončija Kuzmanića, da je antična grška družba, ki je prinesla nekatere temeljne pojme, na katerih sloni sodobna politična kultura, samoumevno vključevala tudi homoseksualnost, lakonično ugotovil, da je grška civilizacija bila zaradi tega patološka in je zato propadla. Rugljeve trditve o “dekadenci”, “totalnem razkroju družbe”, “popolnem prestrukturiranju političnega sistema”, očitni rasizem, nacizem in fašizem, domačijski, desni radikalizem, neokonzervativizem, ki veje iz njih, skratka, teorija “spremembe vsega” ... “ni nič drugega kot eksplicitni poziv k delovanju, ki se pri preoblikovanju družbe prihodnosti samo na prvi pogled nanaša zgolj na dva antipolitična elementa: na družino in pa na delo, torej na oba elementa, ki iz svoje orbite radikalno izključujeta kakršen koli element enakosti in politike, da o svobodi niti ne govorim,” piše Kuzmanić v tekstu z naslovom “To je mentalni rasizem – intervjuji dr. Janeza Ruglja”.⁵⁷ “Pri Ruglju namreč zlahka ugotovimo, za kaj pri vsej zadevi gre: zagotovo ne gre za nikakršno ‘dobro življenje’, ne gre za nikakršno enakost in ne za svobodo. Torej za nič takega, za kar so se, denimo, potegovali antični Grki ali Rimljani, za nič takega, za kar je šlo v renesansi, razsvetljenstvu, francoski revoluciji in podobnih svetlih trenutkih ‘naše’ civilizacije. Tukaj, pri dr. Ruglju, gre le še za življenje kot tako, za ‘življenje in nič drugega’, kakor sam pravi, kjer življenje kot substanca naddoloča in tudi nadomešča vse njegove kvalitete. Tukaj gre predvsem za boj za obstanek, za trajanje (naroda, družine, civilizacije, Zemlje ...), pravzaprav za vegetiranje kot tako, za vegetiranje v čisti obliki, in sicer ne glede na kakršno koli kvaliteto.”

Institucija dialoga med politično oblastjo in civilno družbo se pojavi kot gola oblika: dr. Jože Trontelj, eden najostrejših zagovornikov proti asistiranemu reprodukciji, je v imenu državne komisije za medicinsko etiko v Sobotni prilogi dnevnika *Delo*, v pismih bralcev dne 29. 7. 2000, napisal: “Drugačna mnenja razumemo in spoštujemo, posebno če so izražena korektno, v poštenu in odprti razpravi. Javna razprava je po naši sodbi koristna in potrebna, da se ugotovi, kaj je v družbi sprejemljivo in kaj ni. Še posebej pomembno je, da se sliši tudi glas različnih manjšin, in tudi v tem smislu cenimo npr. prispevek Lezbične sekcije pri društvu Škuc in nekaterih posameznikov. Demokratičnost družbe se gotovo meri po tem, koliko je pripravljena prisluhniti manjšinam.”⁵⁸

⁵⁷ Tonči Kuzmanić, “To je mentalni rasizem! Intervjuji dr. Janeza Ruglja”, *Medijska preža, jesen 1999/zima 2000*.

⁵⁸ Prof. dr. Jože Trontelj, dr. med., “Oploditev z biomedicinsko pomočjo”, *Delo*, 29. 7. 2000.

⁵⁹ Naj navedem le nekaj ugovorov "medicinske" in "pravne" stroke k naknaadno vložnim amandmajem – recimo k dodatku k 5. členu, ki dovoljuje "postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo tudi ženski, ki ne živi v medsebojni zakonski zvezi ali dalj časa trajajoči življenjski skupnosti v skladu z določbami zakona, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja". Dr. Jože Trontelj, predsednik državne komisije za medicinsko etiko, je menil, da se mu zdijo "veliko odstopanje od tega, kar komisija za medicinsko etiko šteje za sprejemljivo ... uporabljati tako visoko specializirano medicino za to, da se naredi otroka samski ženski, popolnoma nepotrebno in z etičnega stališča nesprejemljivo. Zato ker s tem ustvarjamo nepopolno družino in se zelo oddaljujemo od načela, ki pravi, da je pravica otroka do optimalnega družinskega okolja veliko večja kot pravica samske ženske do starševstva ..." Majda Ana Kregelj-Zbačnik, predsednica Odbora, sicer pediatrija in poslanka SDS, je argumente "stroke" o tem, da gre za "zdravljanje neplodnosti", ne pa za asistirano reprodukcijo, olajšano sprejela, rekoč: "Končno se je danes pokazalo, kdo stoji za Hipokratom, kdo želi medicinsko, etično in pravno dober zakon in kdo želi zavajati slovensko javnost in pod to skriti komercialno in druge umazane posle ... in predolgo ga čakamo, zlasti pa slovenske družine in slovenska javnost in tisti, ki ga res

Podobno je generalni sekretar Nata, George Robertson, ob demonstracijah mirovniške javnosti proti vključevanju Slovenije v to vojaško zvezo oziroma ob zahtevah po referendumu, spomladi leta 2000, medijem povedal, da je demonstracij vesel, saj govorijo o tem, da obstaja v Sloveniji demokracija – z vsebino protestov pa ni niti polemiziral, kaj šele, da bi upošteval njihove argumente. Javne diskusije, argumentacije dela civilne družbe, zastanejo povsem brez odziva pri državnih institucijah, politično odločanje poteka ne glede na ugovore, polemika je povsem prezrta. Državne institucije prav tako niso reagirale ob močni medijski kritiki policijskih intervencij na Metelkovi, ravno nasprotno, saj se legitimiranja, kaznovanja in podobni posegi nadaljujejo v lezbičnem klubu Monokel, gejevskem Tiffany idr. Ustvarjanju predmodernih političnih kontekstov – uporabe civilne družbe kot spektakla za legitimiranje oblasti ali celo njeno popolno prezrtje – se pridružuje še eksplicitno izražena težnja po prestrukturiranju javnega prostora kot takšnega, denimo od rimskokatoliške cerkve po ponovnem interpretiranju načela ločitve cerkve od države. Kaj bi pomenila možnost cerkvenega sooblikovanja javnega prostora ter politike za mnoge populacijske skupine ali za sam proces širjenja horizontov enakosti za doslej še obrobne populacije, je deloma nakazano tudi v prispevku Tatjane Greif v pričujočem bloku.

Proizvodnjo neenakosti, nov državotvorni postopek, ki poteka tudi z odvzemanjem že pridobljenih pravic, je državna politika že utemeljila kot dejstvo, saj je v juliju 2000 sprejela "Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve ob biomedicinski pomoči". Argumentacija, ki je omogočila podlago za institucionaliziranje neenakosti, zakonsko izključitev dela populacije, je bila zasnovana skozi medicinski diskurz, kot "zdravljenje neplodnosti".⁵⁹ Tako je na seji Odbora DZ RS za zdravstvo, delo, družino in socialno politiko prihajalo do bizarnih in sprenevedavih razglabljanj o tem, kako se "samski ženski" sploh lahko ugotovi neplodnost, da "samskost ni bolezen" ipd. Invencija kategorije "samskih žensk" je bila seveda usmerjena v sankcioniranje ne le lezbičnega življenjskega stila ali žensk, ki ne živijo koncepta dolgoletne heteroseksualne zaveze, temveč kot fašistoidno izključevanje telesnega hendikepa. Vse te so tako tudi zakonsko, kot celota, kot "samske ženske", diskvalificirane kot nesposobne za realiziranje nekaterih osnovnih človekovih pravic in svoboščin, zaradi česar je bolje, da se jim jih vzame, da ne bi sproducirali kaj "nekvalitetnega". Omenim naj, da je bil tudi prvi osnutek "Zakona o registraciji skupnosti istospolnih partnerjev", ki ga je po naročilu Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve spisal Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo pri Pravni fakulteti v Mariboru, že v izhodišču diskriminatoren, saj je opozarjal, "da skupnost istospolnih partnerjev ni skupnost moškega in ženske ter zato ne more ustvarjati vseh tistih pravnih posledic, ki

so tipične za zakonsko zvezo. Glede na obstoječe družbene razmere ni mogoče trditi, da bi skupnost istospolnikov enako kot skupnost matere in očeta vplivala na skladen otrokov razvoj, zato ne bi kazalo dopustiti možnosti posvojitve niti zunajtelesne oploditve ali umetne osemenitve.”⁶⁰

Mediji pri tem pogosto asistirajo. Razdelitev argumentov po pomembnosti ali vzpostavljanje hierarhije skupin civilne družbe sta bila očitna ob polemikah ob omenjenem “Zakonu o zdravljenju neplodnosti”. Medtem ko je bilo pismo “O umetni oploditvi”⁶¹ komisije Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci posredovano javnosti kot ena bistvenih, prvih dnevnih novic na vseh osrednjih medijskih informativnih oddajah, ter znotraj konteksta političnih strani – dnevnik *Delo* ga je objavil na drugi strani – je bilo odprto pismo lezbične sekcije Škuc-LL postavljeno v pisma bralcev,⁶² televizije o njem niso poročale, prav tako ne osrednje dnevnoinformativne oddaje. Podobno je kulturna redakcija *Dela* komentar o lezbični drami “*Popek not*” Teatra Gromki oziroma igralk Nataše Jereb in Irene Duša prestavila s kulturnih na zadnjo stran.⁶³

Kaj torej o(b)staja v javnem prostoru? Je to družba skozi pogled same oblasti?⁶⁴ Iz pričujočega pregleda zlahka ugotovimo, da je kategorija “spola” eden najtrdnejših in nevpisljivih kriterijev modeliranja družbe. Je kriterij tako reprodukcije družbenega reda kot produkcije družbenega nereda, ki se ni spremenil kljub deklarativni kulturi strpnosti in politiki enakosti. Obeleževanje homoseksualnosti ima v sodobnosti enake negativne predznake, le da so tabuiziranje zamenjale reprezentacijske prakse, ki zastopajo institucionalizirano heterocentričnost, izražajo pa se preko medijev, izobraževalnih in vzgojnih sistemov, trgov dela, religijskih in državnih institucij, skozi “strokovne”, najpogosteje medicinske ali biologične diskurze, naslanjanje na “obstoječi pravni red”, kriminalizacijo, depolitizacijo, relativiziranje civilnodružbenih gibanj in akcij, promocijo spolne komplementarnosti in njeno artikulacijo skozi urejanje socialnih in kulturnih skupnosti. Ali bi lahko v pričujočem prispevku nanizane podobe razumeli kot (re)produkcijo tovrstnega diskurza? Bi bil mogoč tudi obraten postopek: medijsko ponujanje njegovih učinkov oziroma odnosa do obrobni populacij? Bi bilo mogoče zastaviti takšno kritiko, ki bi s ponujanjem učinkov oblasti prikazala katastrofičnost njenega delovanja?

potrebujejo”, da bi podkrepila svoj koncept, ki je pravzaprav koncept ekskluzivnosti heteroseksualne skupnosti kot edine norme za družino, koncept produkcije “kvalitetnih otrok”, pa povabi k besedi dr. Karla Zupančiča, strokovnjaka za družinsko pravo, ki je med drugim povedal: “... bom govoril o družinsko pravnem vidiku. Tudi to je vgrajeno v ta zakon in sicer, korist otroka. Vprašanje je, ali je res v korist otroka, da se rodi samski ženski ... Druga stvar je, da je tako odprta pot drugi možnosti: da bodo imeli tudi homoseksualni, istospolni pari otroke.”

⁶⁰ Inštitut za civilno, primerjalno in mednarodno zasebno pravo pri Pravni fakulteti v Mariboru, “Predlog Zakona o registraciji skupnosti istospolnih partnerjev”.

⁶¹ Anton Stres, “O umetni oploditvi”, *Delo*, 20. 7. 2000.

⁶² Tatjana Greif/ŠKUC-LL, “Odprto pismo državnemu zboru, vladi in predsedniku vlade RS”, *Delo*, 8. 7. 2000

⁶³ S. Pe., “Proti rasizmu in ksenofobiji”, *Delo*, 19. 7. 2000; glej tudi: Miha Zadnikar, “Zavezniki – slovenski mozolec”, *Mladina*, 31. 7. 2000.

⁶⁴ Glej tudi: Nataša Velikonja, “Narod, nacionalna država in homoseksualnost”, *ČKZ* 195–196/1999.